

Etropovy bajky

62/ Sedlák a had

Sedlák našel v zimní době hada zkřehlého mrazem, slitoval se nad ním, svedl ho a dal si ho pod šat. Had se ohřál, vzal na sebe znova svou vlastní podobu, svého dobrodince uštkl a způsobil mu smrt. Ještě než zemřel, sedlák řekl: „Právem trpím, protože jsem se slitoval nad ničemným tvorem.“

Bajka ukazuje, že ničemnost se nezmění, ani když se jí dostane největšího dobrodince.

Gesta Romanorum XC (stč. zprac.)

ČTE SE O JEDNOM MUŽI

Čte se o jednom muži, jdouce v jeden háj, že viděl jednoho hada, uvázaného za ocas k dřevu. Kterýžto slitoval se nad ním a jeho odvázal a v lóno své vložil. Tehdy když se shřel v lóně, počal muže toho štípati. A on die k němu: „Co činíš? Proč zlé za dobré vracuješ?“ I die had: „Což přirození dalo jest, izádný odjieti nemůže, točšto odvésti. Protož já podlé přirozenie činím.“ A tak inhed tento člověk šel k jednomu múdrému člověku a jemu vešken úmysl pověděl. Kterýž řekl jemu: „O té při skrze slyšenie neumiem pověditi, ale chci, aby had byl uvázan jako dřevu, a tepruv súd dám.“ A tak jest učiněno. Tehdy die mudřec: „Had, může-li ujíti, ujdi. A ty, milý přeteli, neroď potom usilovati, aby hada zprostil, neb vždycky činí, což jemu přirozenie dalo.“

Duchovně pak takto čti:

Najmilejší! Tento člověk muož řečen býti každý křestan, kterýž nalezl diábla svázaného proti němu tak dlúho, dokad přebývá v čistotě živuota. Ale diábla tehdy zprostil, kterak brzo k hřiechu povolil, a tak dlúho v lóno srdce svého vložil, kterak dlúho v hřieše smrtedlném jest. A ten tak leže duši těžce kúsá. Co jest pak učiniti? Zajisté jíti k múdrému, točšto k rozumnému zpovědníku, kterýž dá tobě duchovní radu, že skrze účinky milosrdné diábel opět svázan bude, ani potom skrze hřiech rozvázan bude. Nebo jeho přirozenie zlé činí duši. A když tak budeš oddělen, neroď se zase navrátiti. Nebo jakož se čte, že hřiešný, kterýž se navrácuje na cesty své zlé, jakožto pes jest, kterýž se navrácuje k ztracení svému.

4254) *Serpent bites liberator.* A snake is freed and then bites the man who freed it. A philosopher insists that the serpent be bound to the tree again. (See also: 4262). EdeB #225; Disc. Cler. 5 (Schwarzbaum I, 297—298); Gesta(I) #57; Gesta(O) #174; H14 #98, H54 #90, H249 #87, H267 #78; JdeV(Crane) #160; JdeV(Geven) #51; Katona #174; Pauli #745; Violier #141; Aa-Th.: 155; S.T.: J1177.3. — BP II, 420; Born Judas III, 82—86; Gaster, Ex. 441a; Holbek #43 (Acsop); Liungman #155; McKenzie, Mod. Phil. (1904), p. 497; Tawney and Penzer I, 101; II, 132, 155.

4255) *Serpent cures blindness.* A snake whose nest has been seized by a toad, rings a bell. The emperor, who orders the toad to be killed, is cured of his blindness by the serpent. Gesta(I) #156; Gesta(M) #7; Gesta(O) #105; H200 #13, H233 #34, H254 #7, H264 #23; Klapper, Erz. #133; Pauli #648. — Basset, Mille et un contes II, 266 #38; BP III, 461; Romania 3.174; Zs. 21, 193—4.

po břehovi s bratrem chodě,
nevěrnému skutku hodě,
dotad se s ním vodú kropi,
až ho popad hi utopi,
na své prohrěsilé hoře.
Běžav bra se přeč na moře,
jadyž ni cesty ni sledu,
gdež neznati, kto kam jědú,
pospiešiv přeč svého plutie,
netbahě, co se zde mütie,
jimšto zlu pamět ostavil,
gdež zeřnu dědicě zbavil.

10
15

615
620

Byla gdas zima veliká,
jakž stala řeka všeliká.
Had zkřenuv nemohl utěci
tam, gdež chtěl přes zimu léci.
Člověk ho vzém hi otživi;
za malý čas had se vzkřivi,
ten dóm, v němž ožil, škarědě
po přirozeném svém fiedě.
Čl(ověk pak poláv hadovi),
popudi jho ne(rád slovy).

20
25

625
25a
630

Had se rozhněvav v svéj chlípě,
pusti se naň velmi sípě;
nemoh samomu nic sdieti,
zjědovi jmu jeho děti.

5

635

Vzplaka otec, vzkřiveli matka.
Vizže každý, kak jest vrátka
seho světa čest hi chvála,
kak jest na mále postála
čáka škariotcké vlastil

10

640

Znamenajmy při tom zvlasti,
jež se stalo v Čechách nenie,
gdež přivuzných králův nenie,
počnúc ot Přemysla krále,
kak ho syn, kak vnuk na mále
se jsú sbyli na sem světě;
poslední byl ješče dietě,
počén se šcedr hi udaten
a jsa svým ľudem postaten,
všakž nemohl toho užiti,
musil u mladých dnech sniti;
kakž koli byl všem povolil,
všakž nevinně svú krev prolil.
Vše pro tě, proradné plémě,
pusty sú nejedny země!

25

stč. legenda o škarjotě ↑

Zrado, vědě, ž' nic nemineš,

4256) *Serpent, frozen.* When thawed out, a frozen serpent. The man restores the serpent to its frozen state. EdeB #225; Enx(G) #246; H37 #34, H65 #34; JdeV(Crane) #160; JdeV(Frenken) #50; JdeV(F) #59 (Herv. IV, p. 231); Odo (P) #53 (Herv. #745; Aa-Th.: 155; Moser-Rath 126; S.T.: 120 #109; Espinosa, Cuentos III, p. 420ff.; Gato p. 39 #318 (246); Perbosc, Contes de Gascogne (Pa #29; Zs. 33—34, 97 #52.

Tubach, Index exemplorum

byl obžalován a přivedli ho před krále, soudce. I když popíral vinu, která mu byla kladena, byl konečně usvědčen. Král mu řekl: „Budeš potrestán dvojnásobně: jednou pro spáchanou vinu, podruhé, že jsi zločín zapřel.“ — Někdó druhý byl podobně obviněn, že se provinil, a nepopřel to. I pravili ti, kteří stáli u krále: „Ať přijme rozsudek za přiznané provinění.“ „Ne tak“, odvětil král, „poněvadž filosof říká: ‚Kdo přiznal hřích, tomu je důvod odpustiti.‘ A tak odešel od krále svobodný.“ — Sokrates: „Jako lhář nepatří do družiny knížete, tak bude muset být vyloučen z nebeského království.“ — Jiný filosof řekl svému synu: „Řekni, že zalhal ten, kdo říká, že zlo má být přemáháno zlem, protože jako oheň nezničí oheň, tak zlo neustoupí zlu. Jako tedy voda uhasí oheň, tak dobro zničí jakékoli zlo.“ — Jiný: Neoplácej zlé, aby ses nepodobal zlu, ale prokaž dobro, ať jsi lepší než zlo. — Jiný filosof: Neapléhej na zlo, pokud jsi nevyvázal z nebezpečí, abyš neupadl do jiného, jelikož ono nemůže způsobil, abyš podobně minul. — Pravil Arab svému synu: „Jestliže vidíš někoho, že je zatížen zřimí skutky, nevstupuj k němu, poněvadž kdo rozváže oběšence, ten na něho spadne.“

Exemplum 5.: **N**ějaký člověk procházel lesem a našel hada, kterého pastevci natáhli a klacky připoutali. Brzy ho osvobodil a postaral se o to, aby se zahřál. Zahřátý had se začal 30 plazit kolem ošetrujícího a konečně jej obtočeného těžce sevřel. Tedy člověk pravil: „Co to děláš? Proč odplácáš zlym za dobré?“ „Jednám podle své přirozenosti“, odpověděl had. Muž pravil: „Dobro jsem ti prokázal, a ty mi ho splácáš zlem?“ Když tak spolu zápasili, byla přivolána mezi ně liška, aby je rozsoudila. Všechno jí bylo přede-

stěno po pořádku, jak se stalo. Tu liška: „Nedovedu posoudit tento případ podle toho, co slyším, leda až budu vidět, jak to bylo mezi vámi na pořádku.“ Had byl znovu přivázán jako dítě. „Právě teď, hade“, pravila liška, „jestli můžeš uniknout, sestup! A ty, člověče, nenanáhej se, abys rozvázal hada! Copak jsi nečel, že kdo rozváže visícího, sám na to doplatí?“ Řekl jakýsi Arab svému synu: „Jestliže bys měl něco těžkého, a mohl bys být snadno vysvobozen, neváhej, protože zatímco budeš čekat lehčí vysvobození, přijde na tebe větší zatížení.“

A at tě nedostihne to, co se stalo hrbatému a básnkem. „A jak to bylo?“, otázal se syn. Otec: **Exemplum 6.:** **J**istý básník představil králi básník chválu jeho nadání a přikázal, a hrbáč. aby si za ně vyzádal nějaký dar.

On žádal, aby se mohl stát na jeden měsíc strážcem své obce a aby dostal denár od každého hrbáče, prašivce, od jednookého, od toho, kdo má vyrážku, a od člověka s kýlou. Král to dovolil a potvrdil pečeti. Jakmile přijal úřad, posadil se u brány a začal konat svou povinnost. Jednoho dne vstoupil do brány jakýsi hrbáč s holí, dobře obložený. Básník mu šel vstříc a požadoval po něm denár, on mu ho odepřel dát. Když mu básník násilím zvedl kapuci z hlavy, zjistil, že je hrbáč jednooký. Požadoval tedy dva denáry od toho, 30 od něhož dříve chtěl jeden. Hrbáč mu to nechtěl dát, proto ho básník zadržoval. Nemaže pomoci, chtěl utéci, ale byl chyčen za kapuci. Po odkrytí hlavy se ukázalo, že je prašivý. Básník hned po něm žádal tři denáry. Vida hrbáč, že se nemůže 35 zachránit ani útekem ani pomocí, začal odporovat silou a bránil se holými pažemi a tu bylo vidět, že má na nich vyrážku: a tak žádal básník

čtvrtý denár. Poté co bránícímu strhl plášť a on spadl na zem, zjistil, že má kýlu. Vyrnul tedy od něj pátý denár. Tak se stává, že ten, kdo nechce dát jeden, proti své vůli dá pět. Jistý filosof řekl svému synu: „Synu, hleď, abys nešel kolem sídla nepravosti! Přijdeš kolem, zastavíš se; zastavíš se, usedneš; usedneš a spácháš (zly) skutek.“

Exemplum 7.: **R**íkalo se, že dva klerici vyšli Klerik, který opustili svou (rozuměj: duchov- vstoupil do n) dráhu. I přišli na místo, kde domu pítaně. se scházeli pítaně. Jeden z nich řekl svému společníkovi: „Obrátíme se jinou cestou, protože filosof říká: ‚Hleď, abys nešel kolem sídla nepravosti.‘“ Na to mu jeho druh pravil: „Přechod neuhodí, jestliže nebyl jiný.“ Když procházeli kolem, uslyšeli v domě písníku. Druhý se zastavil, sladkost písně ho zdržovala. Společník jej napomenul, aby šel dál, ale on nechtěl. 20 Když druh odešel, zůstal sám a zláčkán zpěvem vstoupil do domu. Odevšad volán, sedl si a popíjel s jinými pítany a hle, za ním vstoupil do domu pítanů hlásný, protože sledoval vyzvědače, uprchlého z města. Když jej v tom domě našel, zajal jeho i všechny ostatní. „Zde“, pravil, „byl útluk tohoto vyzvědače. Odtud vyšel, sem se vrátil. Všichni jste byli jeho společníky a drubhy.“ Proto byli všichni přivedeni k šibenici. A klerik mezi nimi kázal všem velikým hlasem: „Kdokoliv přebývá ve špatné společnosti, bezpochyby získává trest nezaloužené smrti.“

Exemplum 8.: **V**yprává se o dvou žácích, že Hlas výra. přišli na místo, kde zněl hlas ja-

Kesí ženy velice zvukně a slova zpěvu byla dobře složená a zpěv sám byl složený muzikálně, velice

O JEDNOM VRÁTNÉM
A O BOHATÉM MUŽI

Některaký pán byl jest, kterýž měl jednoho vrátného,
kterýž svého pána prosil, aby v městě svém, kerez má,
5 vrátného učinil jeden měsíc, takže od každého hrbovatého,
jednoookého a prašivého a rukú a uší nemajíce aby jeden
haléř měl. Pán jemu toho povuolil a pečet přiložil. A tak
když úrad přijal, stál v bráně městské, aby viděl jádúce
a jedúce, aby zisk úradu svého mohl míeti. Tehdy udá se,
10 kž jeden hrbovatý dobře okuklený v bránu všel. A vrátný
přišel, příkázáním páne toho města žádal od něho záplaty.
Ale ten hrbovatý jemu dáti nechtěl. A vrátný jeho rukú
udeřil a kuklu jemu strhnúti chtěl. Nalezl jeho i jednoookého.
A inhed ten vrátný dvě haléři požádal od něho. A on jemu
15 dáti nechtěl a utéci s tiem chtěl. Tehdy vrátný jemu kuklu
strhl, a on prašiv ostal. A vrátný inhed na něm tři haléřův
požádal. A prašivý počal se jemu protiviti a s nahú hlaví
stál, a také i uší neměl. A vrátný opět čtyř haléřův požádal.
A když se dáti jemu bránil, kuklu a plášť jemu vzal, a ten
20 také jedné ruky neměl. A on pět haléřův od něho míeti
chtěl. A tak se stalo, kterýž jednoho haléře nechtěl dáti,
pět bezděky musil potom dáti.

Pak duchovně takto:

Najmiljší! Pán tento jest Pán náš Jezus Kristus. Vrátný
25 jest múdry zpovědník, jenž má státi, točšto kázati u vra-
tech města lidem, v kterémžto jest pět oken, skrze kterážto
smrt vchodí. Ale skrze tohoto hrbovatého, prašivého, bez-
okého etc. máme rozuměti člověka plna hříchův, kterýž
sedmi smrtedlnými hříchův jest obalen, jenž za každý
30 dlužen jest, ač by chtěl nebo nechtěl, dáti haléře, točšto
činíti pokání, ač žádá obdžeti radost věčnú, do kteréž
nás dovede...

4892

Toll for physical defects. Hildač u brány si vymůže od vládcce
města dovolení vybrat po haléři od lidí stížených nějakou tě-
lesnou vadou. Přišje hrbatý, odmítne poplatek. Vrátný na něm
objeví další vady, takže nakonec místo jednoho musí složit ha-
léřů pět.

GRČ č. 91 — Alf č. 6; Nara č. 234; Trac č. 43; Boz č. 63; GR č.
157; GRD č. 58; GRm 157; GRn č. 90; SpecL č. 496; Nov č. 53;
BONE č. 76; Pau č. 285; Bas I, 521; Uir 27; Wesh č. 382 — AT
1661; ChB IX, 18; Dunlop 213; Battaglia 558; R. Gotschick, Über
einige Beispiele Boners und ihre lateinischen Vorlagen, ZDA 52,
1910, 238

Dvořák, Kounis

*Del' počta y et' gibosov. Isopseie (Zaragoza, Pablo Hurus, 1489).